

نقش مکانیزم‌های نظام راهبری شرکتی بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیت‌های اجتماعی و اجتناب مالیاتی شرکتها

زهرا رحمانی

کارشناسی ارشد حسابداری، موسسه آموزش عالی تاکستان، قزوین، ایران.
zahrarahmani25121@gmail.com

دکتر فرزین رضایی

دانشیار گروه حسابداری، واحد قزوین، دانشگاه آزاد اسلامی، قزوین، ایران. (نویسنده مسئول).
farzinrezaei@yahoo.com

سیامک طایفه

گروه حسابداری، موسسه آموزش عالی تاکستان، قزوین، ایران.
s.tayefeh@yahoo.com

چکیده

مطالعه حاضر به تحلیل نقش مکانیزم‌های نظام راهبری شرکتی بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیت‌های اجتماعی و اجتناب مالیاتی شرکتها پرداخته است. بدین منظور، اطلاعات ۱۳۲ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برای یک دوره پنج ساله (از ابتدای سال ۱۳۹۶ تا پایان سال ۱۴۰۰)، استخراج، متغیرهای پژوهش محاسبه و آزمون‌های آماری لازم صورت گرفت. روش پژوهش حاضر از نوع توصیفی همبستگی بوده و طرح آن از نوع تجربی و با استفاده از رویکرد پس‌رویدادی است که به منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش، از رگرسیون خطی چندمتغیره استفاده شده که با استفاده از روش‌های آماری و اقتصادسنجی به بررسی و آزمون فرضیه‌ها پرداخته شده است. یافته‌های پژوهش، حاکی از آن است که افشای اطلاعات مسئولیت‌های اجتماعی بر اجتناب مالیاتی تأثیر منفی و معناداری دارد، استقلال هیأت‌مدیره بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیت‌های اجتماعی و اجتناب مالیاتی تأثیر مثبت و معناداری داشته و مالکیت مدیریت بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیت‌های اجتماعی و اجتناب مالیاتی تأثیر ندارد.

کلمات کلیدی: راهبری شرکتی، مسئولیت‌های اجتماعی، اجتناب مالیاتی.

مقدمه

رشد و دگرگونی سریع روابط اقتصادی، منجر به رقابت شدیدی در عرصه تجارت، صنعت و سرمایه‌گذاری شده است. لذا شرکت‌ها برای بقا و گسترش فعالیت‌های خود، نیاز به انجام سرمایه‌گذاری‌های مناسب و به موقع دارند. گزارش‌های مالی شرکت‌ها باید اطلاعاتی فراهم نماید که برای سرمایه‌گذاران بالقوه و بالفعل، بستانکاران و سایر استفاده‌کنندگان در سرمایه‌گذاری‌های منطقی، اعطای اعتبار و تصمیمات مشابه سودمند باشند. گزارش‌های مالی بایستی اطلاعات لازم برای ارزیابی وضعیت مالی و بنیه اقتصادی بنگاه، ارزیابی عملکرد توان سودآوری، ارزیابی چگونگی تامین مالی و مصرف وجوه نقد، ارزیابی چگونگی ایفای مسئولیت مباشرت مدیریت و انجام تکالیف قانونی و فراهم کردن اطلاعات مکمل برای درک بهتر اطلاعات مالی ارائه شده و پیش‌بینی وضعیت آتی را فراهم نماید. در نتیجه این گزارش‌ها اهمیت بسزایی در تحقق اهداف یاد شده دارند و افزایش کیفیت آنها می‌تواند موجب کاراتر بودن سرمایه‌گذاری‌های شرکت‌ها و حفظ و توسعه منابع آنها گردد. پژوهش‌های اخیر اظهار می‌دارد که، افزایش کیفیت گزارشگری مالی می‌تواند پیامدهای

اقتصادی مهمی نظیر افزایش کارایی سرمایه‌گذاری را به همراه داشته باشد. اگرچه تئوری‌های قوی و استوار این رابطه را حمایت می‌کند، اما شواهد تجربی بسیار کمی برای این ادعا وجود دارد. محققان در مطالعات به این نتیجه دست یافته‌اند که بین کیفیت گزارشگری مالی با سرمایه‌گذاری بیشتر از حد سرمایه‌گذاری کمتر از حد رابطه منفی وجود دارد. همچنین اظهار می‌دارد، در مورد شرکت‌هایی که محیط اطلاعاتی ضعیف‌تری دارند، رابطه بین کیفیت گزارشگری مالی و کارایی سرمایه‌گذاری قوی‌تر است. شرکت‌ها با افزایش گزارشگری و کیفیت اطلاعات ارائه‌شده، می‌توانند سرمایه‌گذاری‌های خود را به مرز کارایی نزدیک‌تر نمایند. در نتیجه علاقه‌مندی شرکت‌ها به تهیه و ارائه گزارش‌های مالی با کیفیت، افزایش می‌یابد. همچنین استفاده‌کنندگان یا تصمیم‌گیرندگان مختلف از جمله سرمایه‌گذاران، در تجزیه و تحلیل‌ها و تصمیم‌گیری‌های خود می‌توانند بر گزارشات مالی بعنوان یک منبع مهم اطلاعاتی اتکا کرده و این امر باعث سرمایه‌گذاری‌های مناسب و تخصیص بهینه منابع می‌گردد (آلین و همکاران^۱، ۲۰۱۶).

بیان مساله

مسئولیت اجتماعی شرکتی مجموعه وظایف و تعهداتی است که شرکت بایستی در جهت حفظ، مراقبت و کمک به جامعه‌ای که در آن فعالیت می‌کند، انجام دهد. مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در پیوند با مسئولیت شرکت در برابر جامعه، انسان‌ها، و محیطی است که شرکت در آن فعالیت می‌کند و این مسئولیت از جسارت‌های اقتصادی و مالی فراتر می‌رود. اجتناب از مالیات یک فعالیت فرار مالیاتی، بدون شکستن خطوط قوانین و درون چارچوب قوانین مالیات است. حاکمیت شرکتی ساختاری ارائه می‌کند که از طریق آن، اهداف شرکت، ابزار دستیابی به آن، اهداف و نظارت بر عملکرد شرکت تعیین شده و اجتناب مالیاتی کاهش می‌یابد (چوی و همکاران^۲، ۲۰۲۱). مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها فعالیت‌هایی است که به منظور پیشرفت بعضی از اهداف اجتماعی که فراتر از اهداف مالی هستند، انجام می‌گردد. حاکمیت شرکتی اثربخش یک عامل بنیادی در فرآیند بازسازی اقتصادهای در حال گذار است. این سیستم با تطبیق دادن و تنظیم کردن تضاد منافع و کاهش رفتارهای فرصت‌طلبانه و متقلبانه؛ عملکرد شرکت‌ها را بهبود می‌بخشد، کیفیت اطلاعات موجود برای مشارکت‌کنندگان در بازار سرمایه را ارتقا داده و دستیابی به سرمایه خارجی را تسهیل می‌کند (آجینا و همکاران^۳، ۲۰۱۹). در تمام تعاریف به عمل آمده از حاکمیت شرکتی به مفهوم پاسخگویی اشاره شده است. پاسخگویی در برابر حقوق سهامداران، پاسخگویی در برابر ذینفعان، پاسخگویی در برابر کل جامعه و نسل‌های آتی. از نظر مفهومی اجتناب از مالیات به صورت کاهش مالیات‌های صریح تعریف می‌گردد. مکانیزم‌های راهبری شرکتی باید بتواند فعالیت‌های اجتناب از مالیات را در راستای حداکثر کردن ثروت فعالان بازار سرمایه هدایت کند. مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکتی و افشاگرهای مرتبط با آن عامل ضروری‌یست که به تداوم شرکت‌ها منجر می‌شود (رضایی، ۱۳۹۹). زیرا همه شرکت‌ها ارتباط‌هایی با جامعه دارند. لذا جامعه امکان بقای شرکت‌ها را در درازمدت فراهم می‌آورد. جامعه از فعالیت‌ها و رفتار شرکت‌ها بهره می‌گیرد. گسترش مسئولیت‌پذیری شرکت‌ها بر این موضوع دلالت دارد که مسئولیت‌های شرکت‌ها از آنچه در گذشته بوده، یعنی "فراهم کردن پول برای سهامداران" فراتر رفته است. شرکت‌ها بایستی در برابر ذینفعان (سهامداران، مشتریان، کارکنان، عرضه‌کنندگان کالا، بانک‌ها، قانون‌گذاران، محیط و جامعه) پاسخگو باشند.

¹ Aline et al

² Choi et al

³ Ajina et al

به این ترتیب شرکت‌ها علاوه بر مسئولیت اقتصادی، باید در برابر مسائل اجتماعی احساس مسئولیت کنند (بلگیوم^۱، ۲۰۲۲). بنابراین با توجه به اهمیت مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها و افشای اطلاعات مرتبط با آن، در گزارشات مالی بایستی مراقبت‌های کافی به عمل آید. اعمال نظارت و مراقبت در این زمینه می‌تواند، مستلزم وجود سازوکارهای حاکمیت شرکتی باشد. از طرفی حاکمیت شرکتی را به معنای قوانین، مقررات، ساختارها، فرهنگ‌ها و سیستم‌هایی می‌داند که موجب دستیابی به هدف‌های پاسخگویی، شفافیت، عدالت و رعایت حقوق ذی‌نفعان می‌شود. شلیفر و همکاران (۱۹۹۷)، در پژوهشی نظام حاکمیت شرکتی را به عنوان یک نظام مرتبط‌کننده چند شاخه علمی از قبیل: حسابداری، اقتصاد، مالی و حقوق و با حفظ تعادل میان اهداف اجتماعی و اقتصادی و اهداف فردی و جمعی که موجب ترغیب و تقویت استفاده‌ی کارآمد از منابع و الزام پاسخگویی شرکت‌ها در قبال سایر صاحب‌ذینفع‌ها بیان می‌کنند (روئین‌بخت، ۱۴۰۰). کارول بین چهار نوع از مسئولیت‌پذیری اقتصادی، قانونی، اخلاقی و بشردوستانه فرق قائل شد. مسئولیت‌پذیری اقتصادی (شغل، دستمزد و خدمات) مسئولیت‌پذیری قانونی (رعایت قوانین و ایفای نقش در رعایت قوانین بازی) مسئولیت‌پذیری اخلاق (اخلاقی بودن و انجام آنچه صحیح، درست و عادلانه است)، مسئولیت‌پذیری انسان‌دوستانه (کمک‌های اختیاری بشر دوستانه). اجتناب مالیاتی فرآیندی است که از طریق آن شرکت‌ها اقدام به کاهش پرداخت‌های ناشی از مالیات بر درآمد به سازمان مالیاتی می‌کنند. پرداخت مالیات منجر به کاهش سود و وجوه نقد باقیمانده برای سایر ذینفعان شرکت از جمله سهامداران می‌شود. از این رو به طور طبیعی این انگیزه وجود دارد تا شرکت و سهامداران آن اقداماتی را جهت اجتناب از پرداخت مالیات انجام دهند (پتروسو و همکاران^۲، ۲۰۲۰). براساس این مفهوم، دیرنگ و همکاران (۲۰۰۷)، اجتناب مالیاتی را به عنوان توانایی پرداخت مقدار کمی از مالیات بر درآمد نقدی نسبت به سود قبل از مالیات شرکت، تعریف کرده‌اند. از طرفی اجتناب مالیاتی اثر مالیاتی بر محیط اطلاعاتی شرکت‌ها دارد. مدیران فرصت‌طلب می‌توانند از تکنیک‌های اجتناب مالیاتی برای پیشبرد منافع خود و ایجاد تنش بین مدیران و سهامداران در اجتناب از مالیات استفاده کنند. از جمله گام‌های موثر در راه اصلاح نظام مالیاتی کشور، بررسی و مطالعه در خصوص وضع مالیات بر ارزش افزوده و اجرای آن، به عنوان یکی از بهترین و کاراترین منبع تامین درآمد مالیاتی دولت‌ها است (چوی و همکاران، ۲۰۲۱). حال بر اساس این مبانی نظری این سوال بوجود می‌آید که آیا در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مکانیزم‌های نظام راهبری شرکتی بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیت‌های اجتماعی و اجتناب مالیاتی شرکت‌ها تأثیر دارد؟

اهمیت و ضرورت پژوهش

هنگامی که شرکت‌ها سودآوری می‌کنند و در قبال سهامداران مسئولانه عمل می‌کنند، باید در برابر ذینفعان خود و جامعه و محیط زیست نیز مسئولانه عمل کنند. مسئولیت شامل تطابق داشتن با اخلاق کسب‌وکار، حفاظت از حقوق قانونی و منافع کارگران و پایدار نگهداشتن منابع می‌باشد. از همه این موارد با هم به مسئولیت اجتماعی شرکت یاد می‌شود. برای شرکت‌هایی که در بورس اوراق بهادار قرار دارند افشای اطلاعات مسئولیت اجتماعی بخش مهمی از بر عهده گرفتن مسئولیت‌های اجتماعی می‌باشد (بارنت و همکاران، ۲۰۱۸). افشای مسئولیت اجتماعی توسط شرکت کمک می‌کند تا مصرف‌کنندگان از صرفاً اهمیت

¹ Belgium

² Petrescu et al

دادن به کیفیت محصول، به چند جنبه دیگر شامل محیط‌زیست، سلامت حرفه‌ای و حفاظت از نیروی کار نیز توجه کنند. همراه با پیشرفت اجتماعی و رشد اقتصادی، مفاد مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در حال بیشتر شدن و تبدیل شدن به یک نیروی محرک مهم برای توسعه پایدار شرکت‌ها در آینده می‌باشد. توجه دقیق به مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها، به ویژه حفاظت از محیط‌زیست، در این زمان و مخصوصاً برای شرکت‌هایی که در صنایع با آلودگی بالای هوا قرار دارند، بسیار مهم است. از مشکلات اصلی در زمینه افشای اطلاعات مسئولیت اجتماعی می‌توان به نبود آگاهی از اهمیت آن، سطوح نامساوی افشاگری، راهکارها و زمان‌بندی ضعیف اشاره کرد (آخوندی جوشقانی، ۱۳۹۹). این مسائل حتی در شرکت‌های با آلودگی محیط‌زیستی جدی، وخیم‌تر نیز می‌باشند. از طرفی حاکمیت شرکتی بیان‌گر ترتیبات نهادی، مکانیزم‌های تصمیم‌گیری و طراحی سازمانی می‌باشد. مسئله اصلی حاکمیت شرکتی، مشکل نماینده کارگزار می‌باشد، یعنی؛ چگونه هیئت کارگزاران منتخب از سوی صاحبان شرکت وظیفه تهییج و نظارت بر هیئت نمایندگان را که توسط هیئت‌مدیره انتخاب می‌شوند به انجام می‌رسانند. حاکمیت شرکتی نهایتاً مسئله "مسئولیت‌پذیری" است و هیئت نمایندگان باید مسئولیتی را که توسط موکلان بر عهده آن‌ها قرار گرفته، به دوش بکشند. حاکمیت شرکتی نه تنها از لحاظ محتوای اصلی؛ که وجه قانونی (مشروعیت) یک فرض و درک کلی است در این مورد که آیا اقدامات شرکت انتظارات را برآورده می‌کند و با مناسبت‌ها، ارزش‌ها، سرنوشت و قواعد جامعه تطابق دارد (احمدی، ۱۴۰۰). دلیل اینکه شرکت‌ها میل‌اند اطلاعات مسئولیت اجتماعی خود را افشا کنند، ایجاد پاسخ مثبت بازار می‌باشد که به بالا بردن وجه قانونی (مشروعیت) شرکت کمک می‌کند. در این مسیر یافت شده است که افشای اطلاعات محیط‌زیستی ابزاری برای کسب وجه اجتماعی (مشروعیت) است. باید دانست مسئولیت اجتماعی شرکتی از جسارت‌های "اخلاق کسب‌وکار" است که به نقش شرکت‌ها در حوزه اجتماع می‌پردازد (پتروسو و همکاران، ۲۰۲۰). از این رو، بررسی نقش مکانیزم‌های نظام راهبری شرکتی بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیت‌های اجتماعی و اجتناب مالیاتی شرکت‌ها اهمیت و ضرورت خود را بیش از پیش نشان می‌دهد.

پیشینه پژوهش

پیشینه داخلی

احمدی (۱۴۰۰)، به بررسی تاثیر تعدیلی کیفیت حسابرسی رابطه بین حاکمیت شرکتی با اجتناب مالیاتی و شکاف مالیاتی پرداخت. وی بیان داشت سازوکارهای حاکمیت شرکتی جر عوامل بهبود کارایی اقتصادی شرکت‌ها است که شامل مجموعه‌ای از ارتباطات میان شرکت‌ها، هیئت‌مدیره و سهامداران است. حسابرسی می‌تواند به عنوان یک عامل بازدارنده رفتار فرصت‌طلبانه مدیریت را کنترل کرده و مشکلات نمایندگی بین سهامداران و مدیران را کاهش دهد. حسابرسی زمانی که با کیفیت بالایی انجام شود می‌تواند بر اجتناب و شکاف مالیاتی نقش داشته باشد. این پژوهش از نوع مطالعه توصیفی-همبستگی مبتنی بر تحلیل داده‌های ترکیبی است. در این مسیر ۱۳۰ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار در طی دوره زمانی ۹۰-۹۷ به عنوان نمونه انتخاب شده‌اند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که حاکمیت شرکتی بر اجتناب مالیاتی تاثیر مثبت و معناداری دارد. در حالیکه حاکمیت شرکتی بر شکاف مالیاتی تاثیر منفی و معناداری دارد. سایر نتایج

¹ Petrescu et al

حاکمی از تاثیر منفی و معنادار کیفیت حسابرسی بر اثر حاکمیت شرکتی بر اجتناب مالیاتی می‌شود. همچنین کیفیت حسابرسی باعث کاهش تاثیر حاکمیت شرکتی بر شکاف مالیاتی می‌شود. نوری (۱۴۰۰)، به بررسی تاثیر حاکمیت شرکتی و مسئولیت اجتماعی شرکت بر اجتناب و فرار مالیاتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخت. این پژوهش از نوع مطالعه کتابخانه‌ای و تحلیلی عملی بوده و مبتنی بر تحلیل داده‌های تابلویی (پانل دیتا) است. در این پژوهش اطلاعات مالی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در طی دوره زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ بررسی شده است. برای تجزیه و تحلیل نتایج به دست آمده پژوهش از نرم افزار *evIEWS10* استفاده شده است. نتایج آزمون نشان می‌دهد که فرضیه اول حاکمیت شرکتی (اعضای غیر موظف هیئت مدیره) بر اجتناب مالیاتی تاثیر معناداری دارد مورد تایید واقع شده است و فرضیه دوم یعنی حاکمیت شرکتی (مالکیت نهادی) بر فرار مالیاتی تاثیر معناداری دارد مورد تایید واقع شده است و همچنین فرضیه‌های سوم و چهارم مسئولیت اجتماعی بر فرار و اجتناب مالیاتی تاثیر مثبت و معناداری دارد مورد تایید واقع شده است.

پیشینه خارجی

بلگیوم^۱ (۲۰۲۲)، به بررسی تاثیر اجتناب مالیاتی و حاکمیت شرکتی بر سطح افشای مسئولیت اجتماعی پرداخت. معیارهای حاکمیت شرکتی در این پژوهش حضور اعضای خانواده موسس در هیات مدیره، حضور اعضای غیرموظف در هیات مدیره و حضور زن در هیات مدیره هستند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که اجتناب مالیاتی تاثیر منفی و معنادار، ولی معیارهای حاکمیت شرکتی مورد استفاده در این پژوهش تاثیر مثبت و معناداری بر سطح افشای مسئولیت اجتماعی دارند.

چوی و همکاران (۲۰۲۱)، به بررسی نقش مکانیزم‌های نظام راهبری شرکتی بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیت‌های اجتماعی و اجتناب مالیاتی شرکت‌ها پرداختند. بر اساس یافته‌های فرضیه اول: اندازه هیات مدیره بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیت‌های اجتماعی و اجتناب مالیاتی تاثیر دارد، بر اساس یافته‌های فرضیه دوم: استقلال هیات مدیره بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیت‌های اجتماعی و اجتناب مالیاتی تاثیر دارد و بر اساس یافته‌های فرضیه سوم: دوگانگی نقش مدیر عامل بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیت‌های اجتماعی و اجتناب مالیاتی تاثیر دارد.

پتروسو و همکاران^۲ (۲۰۲۰)، به بررسی روابط اجتناب مالیاتی، حاکمیت شرکتی و افشای اطلاعات مسئولیت اجتماعی پرداختند. آنان بیان داشتند مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکتی و افشاگرهای مرتبط با آن عامل ضروری است که به تداوم شرکت‌ها منجر می‌شود. زیرا همه شرکت‌ها ارتباط‌هایی با جامعه دارند. لذا جامعه امکان بقای شرکت‌ها را در درازمدت فراهم می‌آورد. جامعه از فعالیت‌ها و رفتار شرکت‌ها بهره می‌گیرد. گسترش مسئولیت‌پذیری شرکت‌ها بر این موضوع دلالت دارد که مسئولیت‌های شرکت‌ها از آنچه در گذشته بوده، یعنی "فراهم کردن پول برای سهامداران" فراتر رفته است. شرکت‌ها بایستی در برابر ذینفعان (سهامداران، مشتریان، کارکنان، عرضه کنندگان کالا، بانک‌ها، قانون‌گذاران، محیط و جامعه) پاسخگو باشند. به این ترتیب شرکت‌ها علاوه بر مسئولیت اقتصادی، باید در برابر مسائل اجتماعی احساس مسئولیت کنند.

¹ Belgium

² Petrescu et al

آجینا و همکاران^۱ (۲۰۱۹)، به بررسی رابطه اجتناب مالیاتی و حاکمیت شرکتی با متغیر تعدیلگر مسئولیت اجتماعی پرداختند. نمونه آماری تحقیق شامل ۲۸۷ طی دوره زمانی ۲۰۰۹ لغایت ۲۰۱۹ می‌باشد که سهام آن‌ها به طور فعال در بورس معامله شده است با استفاده از بانک اطلاعاتی مرتبط جمع آوری شده است و در قالب نرم‌افزار اکسل طبقه‌بندی گردیده است. در این پژوهش مولفه‌های اجتناب مالیاتی، اندازه هیات‌مدیره، نسبت مدیران غیرموظف و تمرکز مالکیت و مسئولیت اجتماعی شرکت در قالب سه فرضیه مور بررسی قرار گرفته‌اند، فرضیه‌های پژوهش با استفاده از رگرسیون چندگانه آزمون شده‌اند و روش تخمین برای تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق در رگرسیون چندگانه، روش داده‌های تابلویی با اثرات ثابت است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که بین مولفه‌های حاکمیت شرکتی و اجتناب مالیاتی با تعدیل مسئولیت اجتماعی ارتباط معناداری وجود دارد.

بارنت و همکاران^۲ (۲۰۱۸)، به بررسی ارتباط بین عملکرد مسئولیت اجتماعی شرکت و اجتناب مالیاتی با تاکید بر نقش راهبری شرکتی پرداختند. آنان بیان داشتند مسئولیت اجتماعی شرکتی از جسارت‌های "اخلاق کسب‌وکار" است که به نقش شرکت‌ها در حوزه اجتماع می‌پردازد. مسئولیت اجتماعی شرکتی مجموعه وظایف و تعهداتی است که شرکت بایستی در جهت حفظ، مراقبت و کمک به جامعه‌ای که در آن فعالیت می‌کند، انجام دهد. مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در پیوند با مسئولیت شرکت در برابر جامعه، انسان‌ها، و محیطی است که شرکت در آن فعالیت می‌کند و این مسئولیت از جسارت‌های اقتصادی و مالی فراتر می‌رود. مسئولیت اجتماعی شرکت در تعریفی روشن‌تر این‌گونه تعریف شده است: "مسئولیت اجتماعی شرکت فعالیت‌هایی است که پیش برنده سود و منفعت اجتماعی بوده و فراتر از منافع سازمان و آن چیزی است که قانون بایسته می‌دارد. نتایج نشان می‌دهد که بین مشارکت اجتماعی، روابط کارکنان، قوانین محیط‌زیست و ویژگی محصولات با اجتناب مالیاتی رابطه معناداری وجود دارد. نتایج ما همچنین نشان می‌دهد که راهبری شرکتی سبب می‌شود که مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها بیشتر بتواند سبب کاهش سطح اجتناب مالیاتی آن‌ها به طور معنادار گردد.

فرضیه‌های پژوهش

- ≠ فرضیه اول: افشای اطلاعات مسئولیتهای اجتماعی بر اجتناب مالیاتی تأثیر دارد.
- ≠ فرضیه دوم: استقلال هیات‌مدیره بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیتهای اجتماعی و اجتناب مالیاتی تأثیر دارد.
- ≠ فرضیه سوم: مالکیت مدیریت بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیتهای اجتماعی و اجتناب مالیاتی تأثیر دارد.

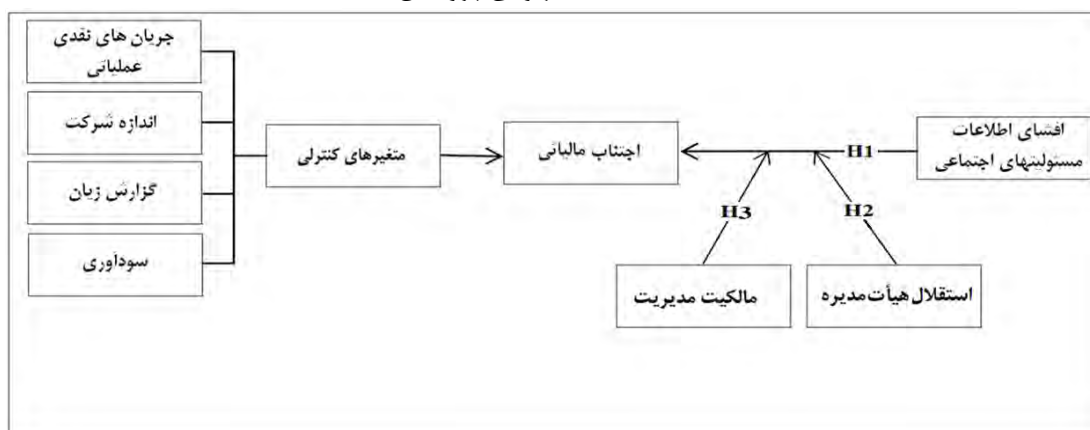
مدل مفهومی پژوهش

مدل مفهومی پژوهش بصورت زیر تعریف می‌گردد.

¹ Ajina et al

² Barnett et al

شکل (۱): مدل مفهومی پژوهش

منبع: چوی و همکاران (۲۰۲۱).

مدل تحلیلی پژوهش

به منظور آزمون فرضیه های پژوهش، از مدل رگرسیونی مورد استفاده در پژوهش چوی و همکاران (۲۰۲۱) بشرح زیر، استفاده خواهد شد.

$$TAXAV_{it} \cong \varepsilon_0 . \varepsilon_1 SOC_{it} . \varepsilon_2 IBD_{it} . \varepsilon_3 MOWN . \varepsilon_4 SOC * IBD_{it} . \varepsilon_5 SOC * MOWN . \varepsilon_6 OANCF_{it} . \varepsilon_7 LNA_{it} . \varepsilon_8 LOSS_{it} . \varepsilon_9 MTB_{it} . \eta_{it}$$

متغیرهای پژوهش

شیوه ارزیابی متغیرهای پژوهش به اختصار در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول (۱): شیوه ارزیابی متغیرهای پژوهش

ردیف	نام متغیر (نماد)	نوع متغیر	شیوه ارزیابی
۱	اجتناب مالیاتی (TAXAV)	وابسته	مالیات تشخیصی - مالیات ابرازی جمع دارایی ها
۲	افشای اطلاعات مسئولیت های اجتماعی (SOC)	مستقل	محاسبه بر اساس اطلاعات مندرج در جدول ۲*
۳	استقلال هیأت مدیره (IBD)	تعدیلگر	تعداد اعضای غیر موظف در ترکیب هیأت مدیره تعداد کل اعضای هیأت مدیره
۴	مالکیت مدیریت (MOWN)	تعدیلگر	مجموع درصد سهام تحت تملک مدیریت ۱۰۰
۴	جریان های نقدی عملیاتی (OANCF)	کنترلی	جریان های نقدی حاصل از فعالیت های عملیاتی کل دارایی ها
۵	اندازه شرکت (LNA)	کنترلی	لگاریتم طبیعی کل دارایی های شرکت در پایان سال.
۶	گزارش زیان (LOSS)	کنترلی	یک متغیر مجازی (دو ارزشی). بدین صورت که اگر شرکت زیان قبل از کسر مالیات گزارش کند؛ امتیاز یک و در غیر این صورت امتیاز صفر مبنای محاسبات است.
۷	سودآوری (MTB)	کنترلی	تعداد سهام * ارزش بازار هر سهم ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام عادی

منبع: چوی و همکاران (۲۰۲۱).

*متغیر مستقل در این پژوهش، سطح مسئولیت اجتماعی است. متغیرهای مربوطه، بصورت مجازی تعریف می گردند. بدین صورت که در صورت احراز، امتیاز یک و در غیر این صورت، امتیاز صفر، مبنای محاسبات خواهد بود.

جدول (۳): شیوه ارزیابی افشای اطلاعات مسئولیت‌های اجتماعی

ردیف	شرح
۱	اشاره به برنامه اهدا وجه نقد
۲	اشاره به برنامه خیریه
۳	اشاره به برنامه بورس تحصیلی
۴	اشاره به حامیان مالی برای فعالیت ورزشی
۵	اشاره به حامیان غرور ملی
۶	اشاره به پروژه های عمومی
۷	اشاره به کنترل آلودگی هوا
۸	اشاره به برنامه پیشگیری و جبران خسارت
۹	اشاره به حفاظت و استفاده از محصولات ناشی از بازیافت
۱۰	اشاره به جایزه در زمینه محیط زیست
۱۱	اشاره به تأثیرات محیط زیست
۱۲	اشاره به برنامه های انگیزشی کارکنان
۱۳	اشاره به سلامت محیط کارکنان
۱۴	اشاره به آموزش کارکنان
۱۵	اشاره به کیفیت محصول (ایزو ۹۰۰۰)
۱۶	اشاره به توسعه محصول
۱۷	اشاره به خدمات پس از فروش
۱۸	اشاره به تنوع محصولات
۱۹	اشاره به ایمنی محصول (نرم افزار)

منبع: چوی و همکاران (۲۰۲۱).

بر این اساس؛ در صورت احراز تمامی اطلاعات هر شرکت از نظر افشای اطلاعات مسئولیت‌های اجتماعی امتیازی بین ۱۹/۱ تا ۱۹/۱۹ در هر سال خواهد داشت.

روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش حاضر از نوع کاربردی، از نظر شیوه انجام کار، از نوع پژوهش‌های توصیفی - همبستگی و از نظر بعد زمانی نیز، از نوع پژوهش‌های پس‌رویدادی می‌باشد.

روش گردآوری داده‌ها

در ابتدا با رجوع به بانک‌های اطلاعاتی نظیر پایان‌نامه‌ها، مقالات و پژوهش‌های مشابه، ادبیات مورد نیاز در جهت نگارش مبانی نظری و پیشینه پژوهش، گردآوری می‌گردد. در ادامه، اطلاعات شرکت‌های مورد بررسی انتخاب شده بعنوان نمونه آماری، که اطلاعات آنها، به صورت بانک‌های اطلاعاتی بر روی لوح‌های فشرده موجود بوده و تحت نظارت و بررسی نهادهای مسئول می‌باشند، از طریق مراجعه به صورت‌های مالی حسابرسی شده و نرم‌افزار ره‌آورد نوین گردآوری خواهد شد.

ابزار گردآوری داده‌ها

برای جمع‌آوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای استفاده شده و اطلاعات و داده‌های مورد نیاز جهت اثبات فرضیه‌های پژوهش، از طریق مطالعه صورت‌های مالی شرکت‌های موجود در جامعه آماری گردآوری شده و از صورت‌های مالی مندرج در بانک‌های اطلاعاتی و سایت اینترنتی سازمان بورس اوراق بهادار تهران استخراج شده است و برای تحلیل آنها از نرم افزارهای اس.پی.اس.اس نسخه ۲۲ و ایویوز نسخه ۸ استفاده شده است.

روش‌ها و ابزار تجزیه و تحلیل داده‌ها

در پژوهش حاضر، پس از تدوین ادبیات مرتبط با مبانی نظری و پیشینه پژوهش، با رجوع به بانک‌های اطلاعاتی مرتبط و پژوهش‌های پیشین؛ اطلاعات لازم جهت سنجش متغیرهای تعریف شده، از طریق مراجعه به صورت‌های مالی حسابرسی شده و نرم‌افزار ره‌آورد نوین، گردآوری خواهد شد. در ادامه با استفاده از روابط تعریف شده، و نرم‌افزار اکسل، به محاسبه متغیرها بصورت ریاضی پرداخته شده و در نهایت، محاسبات انجام شده وارد نرم‌افزار ایویوز شده و با استفاده از روش‌های آمار توصیفی نظیر میانگین، واریانس و چارک جهت توصیف وضعیت عمومی توزیع داده‌های پژوهش پرداخته می‌شود. در نهایت، با استفاده از تکنیک‌های اقتصادسنجی به آزمون فرضیه‌های تدوین شده خواهیم پرداخت.

جامعه آماری، روش نمونه‌گیری و حجم نمونه

جامعه آماری در این پژوهش، شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران از ابتدای سال ۱۳۹۶ تا پایان سال ۱۴۰۰ به مدت پنج سال می‌باشد. برای حصول به نمونه آماری مطلوب از روش حذف سیستماتیک استفاده شده و جامعه آماری با استفاده از محدودیت‌های زیر تعدیل شده است:

- ✓ عضویت پنج ساله شرکت‌های نمونه در بورس اوراق بهادار تهران.
- ✓ داشتن سال مالی منتهی به پایان ۲۹ اسفند ماه.
- ✓ وجود اطلاعات مالی کافی در جهت سنجش متغیرهای تعریف شده.
- ✓ عدم تغییر سال مالی.
- ✓ عدم فعالیت در حوزه بانک‌ها و سایر مؤسسات مالی، شرکت‌های سرمایه‌گذاری و واسطه‌گری و هلدینگ و لیزینگ.

شیوه انتخاب نمونه آماری در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول (۴): شیوه انتخاب نمونه آماری

۴۵۸	کل شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران از ابتدا تا پایان سال ۱۴۰۰
۸۲	شرکت‌هایی که سال مالی آنها منتهی به پایان اسفند ماه هر سال نمی‌باشد.
۵۴	شرکت‌هایی که عضویت پنج ساله خود را در بورس حفظ ننموده‌اند.
۷۲	شرکت‌هایی که اطلاعات مالی آنها برای سنجش متغیرها کافی نبوده است.
۶۳	شرکت‌هایی که در دوره مورد بررسی، سال مالی خود را تغییر داده‌اند.
۵۵	شرکت‌هایی که جزو بانک‌ها و مؤسسات اعتباری، واسطه‌گری، بیمه و هلدینگ بوده‌اند.
(۳۲۶)	کل شرکت‌هایی که فاقد شرایط نمونه‌گیری بودند.
۱۳۲	نمونه آماری

یافته‌های پژوهش

بررسی آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

آمار توصیفی متغیرهای پژوهش در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول (۵): آمار توصیفی متغیرهای پژوهش در دوره مورد بررسی

متغیر	نماد	میانگین	میانه	بیشترین	کمترین	انحراف معیار	مشاهدات
اجتناب مالیاتی	TAXAV	۰.۶۳۸	۰.۶۷۵	۰.۸۷۸	۰.۴۱۰	۰.۲۴۱	۶۶۰
مسئولیت‌های اجتماعی	SOC	۰.۴۲۱	۰.۴۷۴	۰.۶۸۴	۰.۲۱۱	۳.۲۵۶	۶۶۰
استقلال هیأت‌مدیره	IBD	۰.۲۰۰	۰.۱۴۳	۰.۱۱۱	۰.۳۳۳	۲.۲۵۹	۶۶۰
مالکیت مدیریت	MOWN	۰.۴۰۰	۰.۳۵۰	۰.۶۵۰	۰.۲۰۰	۱.۵۸۶	۶۶۰
جریان‌های نقدی عملیاتی	OANCF	۰.۳۷۱	۰.۴۶۵	۰.۸۸۸	۰.۰۹۰	۲.۵۵۹	۶۶۰
اندازه شرکت	LNA	۱۵.۸۸۳	۱۵.۶۵۰	۲۱.۹۴۴	۱۱.۳۰۲	۲.۸۵۵	۶۶۰
گزارش زیان	LOSS	۰.۲۰۴	۱.۰۰۰	۱.۰۰۰	۰.۰۰۰	۱.۲۸۶	۶۶۰
سودآوری	MTB	۱.۶۰۹	۱.۹۴۶	۲.۱۹۷	۱.۰۹۹	۳.۲۵۷	۶۶۰

آزمون نرمال بودن توزیع آماری جملات خطای فرضیه‌های پژوهش

پیش فرض آنکه آزمون‌های آماری، نتایج صحیحی را تبیین نمایند، کسب اطمینان از نرمال بودن توزیع آماری جملات خطای فرضیه‌های پژوهش ضروری می‌باشد. بدین منظور، برای بررسی نرمال بودن توزیع آماری جملات خطای فرضیه پژوهش از آزمون جارک - برا در محیط نرم افزاری ایویوز استفاده شده است. توزیع آماری آزمون مذکور بصورت زیر است:

H_0 : توزیع آماری جملات خطای فرضیه‌های پژوهش دارای توزیع نرمال است:

H_1 : توزیع آماری جملات خطای فرضیه‌های پژوهش دارای توزیع نرمال نیست:

نتایج آزمون مذکور در جدول زیر ارائه شده است.

جدول (۶): نتایج آزمون نرمال بودن توزیع آماری جملات خطای فرضیه‌های پژوهش

نام متغیر	نماد	آماره جارک برا	احتمال آماره جارک برا
جملات خطای کلیه فرضیه‌های پژوهش	RESIDUAL	۳۹۷.۲۲۰	۰.۰۷۰

به لحاظ آنکه احتمال آماره جارک - برا برای توزیع آماری جملات خطای فرضیه پژوهش، بیشتر از سطح خطای ۵٪ است، فرض H_0 تأیید شده و نرمال بودن توزیع آماری آن را تأیید می‌نماید.

بررسی پایایی متغیرهای پژوهش

بدین منظور، از آزمون لوین؛ لین و چو استفاده شده و نتایج آزمون مذکور در جدول زیر نشان داده شده است. توزیع آماری آزمون مذکور بصورت زیر است:

H_0 : داده‌های متغیرها پایا نیستند:

H_1 : داده‌های متغیرها پایا هستند:

جدول (۷): آزمون پایایی متغیرهای پژوهش

نام متغیر	نماد	آزمون لوین؛ لین و چو	
		آماره آزمون	احتمال آماره آزمون

نام متغیر	نماد	آزمون لوین؛ لین و چو	
		آماره آزمون	احتمال آماره آزمون
اجتناب مالیاتی	TAXAV	-۳۱.۲۲۵	۰.۰۰۰۰
مسئولیت‌های اجتماعی	SOC	-۲۵.۶۵۹	۰.۰۰۰۰
استقلال هیأت‌مدیره	IBD	-۵۵.۱۳۶	۰.۰۰۰۰
مالکیت مدیریت	MOWN	-۳۷.۱۱۱	۰.۰۰۰۰
تعامل مسئولیت‌های اجتماعی و استقلال هیأت‌مدیره	SOCIBD	-۲۵.۳۶۱	۰.۰۰۰۰
تعامل مسئولیت‌های اجتماعی و مالکیت مدیریت	SOCMOWN	-۵۶.۹۳۶	۰.۰۰۰۰
جریان‌های نقدی عملیاتی	OANCF	-۹۵.۴۶۸	۰.۰۰۰۰
اندازه شرکت	LNA	-۸۰.۱۳۲	۰.۰۰۰۰
گزارش زیان	LOSS	-۱۲.۲۵۶	۰.۰۰۰۰
سودآوری	MTB	-۳۳.۲۵۱	۰.۰۰۰۰

بر اساس نتایج بدست آمده، این نتیجه حاصل شد که متغیرهای پژوهش در دوره بررسی، پایا بوده‌اند. زیرا احتمال آماره آزمون لوین، لین و چو در تمامی متغیرها، کمتر از سطح خطای ۵٪ بوده است.

بررسی نبود همخطی میان متغیرهای پژوهش

نتایج بررسی نبود همخطی میان متغیرهای پژوهش در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول (۸): نتایج بررسی همخطی میان متغیرهای پژوهش

آماره‌های همخطی		متغیر	
عامل تورم واریانس (VIF)	تلرانس	نماد	نام متغیر
۲.۴۶۳	۰.۴۰۶	SOC	مسئولیت‌های اجتماعی
۲.۴۳۳	۰.۴۱۱	IBD	استقلال هیأت‌مدیره
۲.۲۸۸	۰.۴۳۷	MOWN	مالکیت مدیریت
۲.۰۷۰	۰.۴۸۳	SOCIBD	تعامل مسئولیت‌های اجتماعی و استقلال هیأت‌مدیره
۲.۲۶۷	۰.۴۴۱	SOCMOWN	تعامل مسئولیت‌های اجتماعی و مالکیت مدیریت
۲.۱۶۴	۰.۴۶۲	OANCF	جریان‌های نقدی عملیاتی
۲.۱۴۵	۰.۴۶۶	LNA	اندازه شرکت
۲.۴۱۵	۰.۴۱۴	LOSS	گزارش زیان
۲.۳۶۹	۰.۴۲۲	MTB	سودآوری

با توجه به آنکه مقدار تلرانس در همه متغیرها، بیشتر از ۰/۲ بوده و مقدار عامل تورم واریانس کمتر از پنج می‌باشد، لذا می‌توان نتیجه گرفت که میان متغیرهای پژوهش، همخطی وجود ندارد.

آزمون واریانس ناهمسانی

در پژوهش حاضر، برای تشخیص واریانس ناهمسانی از آزمون وایت^۱ استفاده شده و نتایج در جدول زیر بیان شده است. توزیع آماری آزمون مذکور بصورت زیر است:

H_0 : همسانی واریانس:

H_1 : ناهمسانی واریانس:

جدول (۹): بررسی واریانس ناهمسانی متغیرهای پژوهش

نام آزمون	فرضیه	آماره آزمون	درجه آزادی	احتمال آماره آزمون
وایت	کلیه فرضیه‌ها	۴.۰۰۸	(۳,۴۲۵)	۰.۰۵۶۳

نتایج به دست آمده حاکی از آن است مقدار احتمال آزمون مذکور، بیشتر از سطح خطای ۵٪ است، لذا حاکی از همسانی واریانس بوده و ملاحظه شد که مشکل ناهمسانی واریانس وجود ندارد.

آزمون F لیمر و هاسمن

در مرحله نخست، با استفاده از آزمون F لیمر، به انتخاب الگوی داده‌های تلفیقی در برابر داده‌های تابلویی پرداخته شده است. فرض‌های مربوط به این آزمون بصورت زیر تبیین می‌گردند:

H_0 : پذیرش داده‌های تلفیقی

H_1 : پذیرش داده‌های تابلویی

نتیجه آزمون مذکور در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول (۱۰): بررسی نتایج آزمون F لیمر

نام آزمون	فرضیه	آماره آزمون	درجه آزادی	احتمال آماره آزمون
F لیمر	کلیه فرضیه‌ها	۱۲.۴۲۴	(۱۲۲,۴۸۵)	۰.۰۰۰۰۰

بر طبق داده‌های جدول فوق، مقدار احتمال آماره آزمون F لیمر، کمتر از سطح خطای ۵٪ از این رو به منظور انتخاب الگوی اثرات ثابت در برابر الگوی تصادفی، جهت انجام رگرسیون داده‌های ترکیبی، از آزمون هاسمن استفاده می‌شود. فرض‌های مربوط به این آزمون بصورت زیر تبیین می‌گردند:

H_0 : استفاده از روش اثرات تصادفی

H_1 : استفاده از روش اثرات ثابت

نتیجه آزمون مذکور در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول (۱۱): بررسی نتایج آزمون هاسمن

نام آزمون	فرضیه	آماره آزمون	درجه آزادی	احتمال آماره آزمون
هاسمن	کلیه فرضیه‌ها	۳۷.۰۲۴	۷	۰.۰۰۰۰۰

همانگونه که مشخص است، مقدار احتمال آماره آزمون هاسمن کمتر از سطح خطای ۵٪ می‌باشد. لذا استفاده از الگوی ثابت در برابر الگوی اثرات تصادفی در فرضیه‌های پژوهش تأیید می‌گردد.

آزمون فرضیه‌های پژوهش

مدل رگرسیونی اثرات ثابت فرضیه‌های مذکور در جدول زیر نشان داده شده است.

¹ White Test

جدول (۱۲): مدل رگرسیونی اثرات ثابت فرضیه‌های پژوهش

احتمال آماره t	مقدار آماره t	ضرایب رگرسیونی	نماد	آماره ها / متغیر ها
۰.۰۰۰۰	-۴.۳۶۴	-۲.۸۴۳	C	مقدار ثابت
۰.۰۱۱۹	-۲.۵۲۴	-۸.۰۴۷	SOC	مسئولیت‌های اجتماعی
۰.۷۰۹۴	۰.۳۷۲	-۹.۸۹۰	IBD	استقلال هیأت‌مدیره
۰.۱۸۳۳	-۱.۳۳۲	-۹.۰۷۸	MOWN	مالکیت مدیریت
۰.۰۰۰۰	-۱۹.۷۵۸	-۵.۴۵۱	SOCIBD	تعامل مسئولیت‌های اجتماعی و استقلال هیأت‌مدیره
۰.۲۴۱۲	-۱.۱۷۳	-۱۰.۶۶۱	SOCMOWN	تعامل مسئولیت‌های اجتماعی و مالکیت مدیریت
۰.۰۰۰۰	۴.۲۷۴	۱۰.۶۸۹	OANCF	جریان‌های نقدی عملیاتی
۰.۴۵۱۱	۰.۷۵۴	۵.۸۵۵	LNA	اندازه شرکت
۰.۰۰۰۰	۷.۷۲۴	۳.۱۳۴	LOSS	گزارش زیان
۰.۳۵۴۳	۰.۹۲۷	۲.۱۹۹	MTB	سودآوری
احتمال آماره F	آماره F	دوربین واتسون	ضریب تعیین شده	ضریب تعیین
۰.۰۰۰۰	۲۱.۰۰۵	۱.۹۸۵	۰.۸۵۱	۰.۸۶۹

نتایج حاصل از جدول فوق، بیان‌کننده مطالب زیر می‌باشد:

- ✓ افشای اطلاعات مسئولیت‌های اجتماعی بر اجتناب مالیاتی تأثیر معناداری دارد. زیرا اولاً علامت ضریب رگرسیونی متغیر مربوطه (-۸.۰۴۷)، منفی و ثانیاً مقدار احتمال آماره t آن (۰.۰۱۱۹)، کمتر از سطح خطای ۵٪ است. لذا فرضیه اول پژوهش در سطح اطمینان ۹۵٪ تأیید می‌گردد.
- ✓ استقلال هیأت‌مدیره بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیت‌های اجتماعی و اجتناب مالیاتی تأثیر مثبت و معناداری دارد. زیرا اولاً علامت ضریب رگرسیونی متغیر مربوطه (-۸.۰۴۷)، منفی و ثانیاً مقدار احتمال آماره t آن (۰.۰۱۱۹)، کمتر از سطح خطای ۵٪ است. لذا فرضیه دوم پژوهش در سطح اطمینان ۹۵٪ تأیید می‌گردد.
- ✓ مالکیت مدیریت بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیت‌های اجتماعی و اجتناب مالیاتی تأثیر ندارد. زیرا اولاً علامت ضریب رگرسیونی متغیر مربوطه (-۱۰.۶۶۱)، منفی و ثانیاً مقدار احتمال آماره t آن (۰.۲۴۱۲)، بیشتر از سطح خطای ۵٪ است. لذا فرضیه دوم پژوهش در سطح اطمینان ۹۵٪ رد می‌گردد.
- ✓ بر اساس ضریب تعیین تعدیل شده مدل، حدود ۸۵٪ تغییرات متغیر وابسته، ضمن توجه به تأثیر متغیرهای کنترلی، توسط تغییرات متغیرهای توضیحی که در مدل مذکور پیش بینی شده بود، قابل توضیح است.
- ✓ برای بررسی خود همبستگی میان متغیرهای پژوهش از آزمون دوربین واتسون استفاده شده است که چون مقدار آن (۱.۹۸۵) در بازه بهینه ۱/۵ تا ۲/۵ قرار دارد، بیان‌کننده این مطلب است که همبستگی بین واریانس جملات خطا دارای تأثیر گذاری جدی نبوده؛ دارای استقلال بوده و فرض وجود خودهمبستگی میان متغیرها، رد می‌گردد.
- ✓ به منظور بررسی معنادار بودن مدل، از آزمون F استفاده شد و چون احتمال آماره آزمون مذکور (۰.۰۰۰۰)، کمتر از سطح خطای ۵٪ می‌باشد، معنادار بودن رگرسیونی برازش شده تأیید می‌گردد؛ بعبارت دیگر؛ کلیت رگرسیون بصورت خطی، قابل اعتماد است.

بحث و نتیجه‌گیری حاصل از آزمون فرضیه اول پژوهش

فرضیه اول پژوهش حاضر به شرح زیر تشریح می‌گردد.
افشای اطلاعات مسئولیتهای اجتماعی بر اجتناب مالیاتی تأثیر دارد.
فرض‌های آماری فرضیه مذکور بشرح زیر تبیین می‌گردد:
 H_0 : افشای اطلاعات مسئولیتهای اجتماعی بر اجتناب مالیاتی تأثیر ندارد.
 H_1 : افشای اطلاعات مسئولیتهای اجتماعی بر اجتناب مالیاتی تأثیر دارد.
در این مسیر پس از انجام آزمون فرض کلاسیک با استفاده از آزمون‌های وایت، F لیمر هاسمن؛ ضمن تایید عدم وجود واریانس ناهمسانی، از روش داده‌های تابلویی با استفاده از روش استفاده از اثرات ثابت استفاده شد که نتایج حاصله، تاکید بر این مطلب داشت که افشای اطلاعات مسئولیتهای اجتماعی بر اجتناب مالیاتی تأثیر منفی و معناداری دارد. این رابطه، با توجه به ضریب تعیین تعدیل شده (۸۵٪) قوی و با توجه احتمال آماره t (۰.۰۰۰۰۰) کاملاً معنادار می‌باشد که یافته‌های مذکور در انطباق با فرضیه اول بوده و حاکی از تایید آن دارد. این یافته‌ها در انطباق با یافته‌های چوی و همکاران (۲۰۲۱)، می‌باشد.

بحث و نتیجه‌گیری حاصل از آزمون فرضیه دوم پژوهش

فرضیه دوم پژوهش حاضر به شرح زیر تشریح می‌گردد.
استقلال هیأت‌مدیره بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیتهای اجتماعی و اجتناب مالیاتی تأثیر دارد.
فرض‌های آماری فرضیه مذکور بشرح زیر تبیین می‌گردد:
 H_0 : استقلال هیأت‌مدیره بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیتهای اجتماعی و اجتناب مالیاتی تأثیر ندارد.
 H_1 : استقلال هیأت‌مدیره بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیتهای اجتماعی و اجتناب مالیاتی تأثیر دارد.
در این مسیر پس از انجام آزمون فرض کلاسیک با استفاده از آزمون‌های وایت، F لیمر هاسمن؛ ضمن تایید عدم وجود واریانس ناهمسانی، از روش داده‌های تابلویی با استفاده از روش استفاده از اثرات ثابت استفاده شد که نتایج حاصله، تاکید بر این مطلب داشت که استقلال هیأت‌مدیره بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیتهای اجتماعی و اجتناب مالیاتی تأثیر مثبت و معناداری دارد. این رابطه، با توجه به ضریب تعیین تعدیل شده (۸۵٪) قوی و با توجه احتمال آماره t (۰.۰۱۱۹) کاملاً معنادار می‌باشد که یافته‌های مذکور در انطباق با فرضیه دوم بوده و حاکی از تایید آن دارد. این یافته‌ها در انطباق با یافته‌های چوی و همکاران (۲۰۲۱)، می‌باشد.

بحث و نتیجه‌گیری حاصل از آزمون فرضیه سوم پژوهش

فرضیه سوم پژوهش حاضر به شرح زیر تشریح می‌گردد.
مالکیت مدیریت بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیتهای اجتماعی و اجتناب مالیاتی تأثیر دارد.
فرض‌های آماری فرضیه مذکور بشرح زیر تبیین می‌گردد:
 H_0 : مالکیت مدیریت بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیتهای اجتماعی و اجتناب مالیاتی تأثیر ندارد.
 H_1 : مالکیت مدیریت بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیتهای اجتماعی و اجتناب مالیاتی تأثیر دارد.
در این مسیر پس از انجام آزمون فرض کلاسیک با استفاده از آزمون‌های وایت، F لیمر هاسمن؛ ضمن تایید عدم وجود واریانس ناهمسانی، از روش داده‌های تابلویی با استفاده از روش استفاده از اثرات ثابت استفاده شد

که نتایج حاصله، تاکید بر این مطلب داشت که مالکیت مدیریت بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیت‌های اجتماعی و اجتناب مالیاتی تأثیر معناداری ندارد. این رابطه، با توجه به ضریب تعیین تعدیل شده (۸۵٪) قوی و با توجه احتمال آماره $t(0.2412)$ معنادار نمی‌باشد که یافته‌های مذکور در انطباق با فرضیه سوم نبوده و حاکی از رد آن دارد. این یافته‌ها در تضاد با یافته‌های چوی و همکاران (۲۰۲۱)، می‌باشد.

پیشنهادات

پیشنهادات مبتنی بر یافته‌های فرضیه اول پژوهش

- ✓ به مدیران واحدهای تجاری پیشنهاد می‌گردد چنانچه به دنبال فاکتورهای مؤثر بر کاهش اجتناب مالیاتی می‌باشند، بصورت جدی زمینه‌های استفاده از اعضای غیر موظف در ترکیب هیأت مدیره را فراهم نمایند.
- ✓ به سرمایه‌گذاران و فعالان بازار بورس پیشنهاد می‌گردد، شرکت‌های هدف سرمایه‌گذاری خود را بر استقلال هیأت مدیره رتبه‌بندی نموده و در واحدهایی اقدام به فعالیت‌های سرمایه‌گذاری نمایند که در سطح بالایی از نظر استقلال هیأت مدیره قرار داشته باشند؛ زیرا به تبع این امر، در اینگونه واحدها؛ اجتناب مالیاتی در سطح نازلی بوده و این امر می‌تواند تسهیل کننده انجام فعالیت‌های سرمایه‌گذاری موفق باشد.
- ✓ به مراجع استانداردگذاری پیشنهاد می‌گردد استانداردهای مشخص، مدون و لازم الاجرای را برای سنجش صحیح اجتناب مالیاتی تدوین نمایند.

پیشنهادات مبتنی بر یافته‌های فرضیه دوم پژوهش

- ✓ به مدیران واحدهای تجاری پیشنهاد می‌گردد چنانچه به دنبال فاکتورهای مؤثر بهبود کیفیت حسابرسی می‌باشند، بصورت جدی زمینه‌های اغشای اطلاعات مسئولیت‌های اجتماعی را در واحدهای تجاری تحت کنترل، فراهم نمایند.
- ✓ به سرمایه‌گذاران و فعالان بازار بورس پیشنهاد می‌گردد، شرکت‌های هدف سرمایه‌گذاری خود را بر اساس افشای اطلاعات مسئولیت‌های اجتماعی نموده و در واحدهایی اقدام به فعالیت‌های سرمایه‌گذاری نمایند که در سطح بالایی از نظر فاکتور یاد شده قرار داشته باشند؛ زیرا به تبع این امر، در اینگونه واحدها؛ اجتناب مالیاتی در سطح نازلی بوده و این امر می‌تواند تسهیل کننده انجام فعالیت‌های سرمایه‌گذاری موفق باشد.
- ✓ به مراجع استانداردگذاری پیشنهاد می‌گردد استانداردهای مشخص، مدون و لازم الاجرای را برای سنجش صحیح افشای اطلاعات مسئولیت‌های اجتماعی تدوین نمایند.

پیشنهادات برای پژوهش‌های آتی

- ✓ تحلیل نقش مکانیزم‌های نظام راهبری شرکتی بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیت‌های اجتماعی و اجتناب مالیاتی در مراحل مختلف چرخه حیات.
- ✓ تحلیل نقش مکانیزم‌های نظام راهبری شرکتی بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیت‌های اجتماعی و اجتناب مالیاتی در صنایع مختلف.

✓ تحلیل نقش مکانیزم‌های نظام راهبری شرکتی بر رابطه میان افشای اطلاعات مسئولیتهای اجتماعی و اجتناب مالیاتی در شرکتهای فرابورسی.

منابع

- ✓ احمدی، محمد، (۱۴۰۰)، بررسی تاثیر تعدیلی کیفیت حسابرسی رابطه بین حاکمیت شرکتی با اجتناب مالیاتی و شکاف مالیاتی، پایان نامه داخل کشور کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد فلاورجان، گروه حسابداری.
- ✓ آخوندی جوشقانی، رسول، (۱۳۹۹)، ارزیابی ارتباط اجتناب مالیاتی و حاکمیت شرکتی با مسیولیت پذیری اجتماعی شرکتها در بورس اوراق بهادار تهران، پایان نامه داخل کشور کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی علامه فیض کاشانی، دانشکده علوم انسانی.
- ✓ رضایی، زهرا، (۱۳۹۹)، بررسی رابطه بین اجتناب مالیاتی و حاکمیت شرکتی با مسیولیت‌های اجتماعی شرکت با توجه به نقش ارتباطات سیاسی، پایان نامه داخل کشور کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی زند - شیراز، دانشکده علوم انسانی.
- ✓ روئین بخت، سارا، (۱۴۰۰)، تاثیر اجتناب مالیاتی بر هزینه بدهی با توجه به نقش تعدیلی حاکمیت شرکتی، پایان نامه کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی هشت بهشت، گروه حسابداری.
- ✓ نوری، کاوه، (۱۴۰۰)، بررسی تاثیر حاکمیت شرکتی و مسیولیت اجتماعی شرکت بر اجتناب و فرار مالیاتی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پایان نامه داخل کشور کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی ماد، گروه حسابداری.
- ✓ Ajina, A.; Lakhali, F.; Ayed, S.(2019).Does Corporate Social Responsibility Reduce Earnings Management? The Moderating Role of Corporate Governance and Ownership. *Manag. Int.* 2019, 23, 45-55 .
- ✓ Alin, Mariusn, Andrieşn, Simona, Nistorc.(2016).Systemic risk, corporate governance and regulation of banks across emerging countries. *Economics Letters*, Volume 144, July 2016, Pages 59-63.
- ✓ Belgium.(2022) Available online: [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM\(2001\)366](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM(2001)366)(accessed on 10 April 2021).
- ✓ Bernard, M. and S. Mullainathan, Ajmad. M.(2013).Enioving the quiet life? Corporate governance and managerial preferences. *Journal of Political Economy* 111, 1043.
- ✓ Choi, J.H.; Kim, S.; Yang, D.-H.; Cho, K.(2021).Can Corporate Social Responsibility Decrease the Negative Influence of Financial Distress on Accounting Quality? *Sustainability*2021, 13, 11124. <https://doi.org/10.3390/su131911124>
- ✓ Petrescu, A.G.; Bîlcan, F.R.; Petrescu, M.; Oncioiu, I.H.; Türkes, , M.C.(2020).Capusneanu, S. Assessing the Benefits of the Sustainability Reporting Practices in the Top Romanian Companies. *Sustainability* 2020, 12, 34-70.